

Příběh historika

„Práce na projektu „Příběhy bezpráví - místa, kde žijeme“ mě bavila. Bylo velmi zajímavé poslouchat příběhy lidí, které nějakým způsobem poznamenal komunistický režim a kteří se poté zapojili do sametové revoluce. Myslím taky, že jsme měli velmi dobrý tým a že se nám to nakonec povedlo.“

Adéla Tauerová

Milan Skřivánek je historikem města Litomyšle. Většinu svého života strávil jako zaměstnanec Státního okresního archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli, po roce 1990 stanul v jeho čele. Během sametové revoluce byl mluvčím místního Občanského fóra. Kromě toho Litomyšlanům připomněl osud některých politických vězňů komunismu a uspořádal přednášky na téma Demokracie v pojetí T. G. Masaryka a Edvarda Beneše.

Dětství a dospívání

Pan Milan Skřivánek se narodil 5. října 1939 v Pardubicích. Necelé tři roky chodil do základní školy v severočeské Býlině. Jenže potom jeho otce pracujícího na okresním národním výboru v únoru roku 1948 vyhodili, a proto se přestěhovali do Litomyšle, kde také dokončil základní školu (tehdy se jednalo o školu chlapeckou, dnes ZŠ Zámecká). Přiznal se nám, že na ni moc hezké vzpomínky nemá: *„Byly to takové šeredné doby. Někteří učitelé se snažili vylepšit si svůj kádrový profil, a tak se nám předváděli jako velice „uvědomělí“.“* Po dokončení základní školy nastoupil na gymnázium a své vzdělání zakončil studiem na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Pavlaína Švábová a dr. Milan Skřivánek během rozhovoru

Jak se tenkrát žilo (nejen) historikovi

Už během studia pracoval v univerzitním archivu. Jeho první stálé místo bylo v Regionálním muzeu v Kutné Hoře, odkud ale brzy přešel do Oblastního archivu v Zámrsku a roku 1971 dostal místo v Okresním archivu v Litomyšli (dnes Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli). Později, roku 1991, se stal jeho ředitelem.

Jak se podle pana Skřivánka žilo v druhé polovině 80. let? *„No tak, vyžadovalo to určitou kuráž, to rozhodně ano,“* říká pan Skřivánek a dodává, že materiální nouzi za doby komunistického režimu sice netrpěl, ale rozčilovala ho intelektuální nesvoboda, zejména omezená dostupnost filosoficko-historické literatury, kterou vyhledával. Stejně tak noviny, které vycházely, se člověk musel naučit „číst“, aby správně pochopil sdělovaný obsah. *„Ale i když se toho v novinách moc dozvědět nedalo, tak i přes všelijaké rušení se daly naladit zahraniční stanice, takže kdo chtěl, tak v zásadě informován (pravdivě o současné situaci, pozn. aut.) byl,“* řekl nám pan Skřivánek, který sám rád v době svého mládí poslouchal novináře Ferdinanda Peroutku na zakázané rozhlasové stanici Svobodná Evropa. A dokonce si myslí, že právě díky Ferdinandu Peroutkovi si později vybral povolání, kterému se celý

život věnoval. Ferdinand Peroutka jej oslovil především „*svojí kritičností, širokým kulturním rozhledem a tím, že neviděl věci černobíle*“.

Několik vět

Roku 1989 podepsal Milan Skřivánek petici Několic vět, která požadovala mimo jiné okamžité propuštění politických vězňů, konec omezování svobody shromažďování, pronásledování různých nezávislých iniciativ, konec cenzury médií či zahájení svobodné diskuse o padesátých letech, Pražském jaru a invazi pěti států Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968. Petici přivezl do Litomyšle v létě 1989 sochař Olbram Zoubek (který mimo jiné sňal posmrtnou masku studentu Janu Palachovi, který se v roce 1969 upálil na protest proti přítomnosti sovětských vojsk v Československu). Milan Skřivánek však petici získal od svého kolegy Stanislava Vosyky, zaměstnance litomyšlského archivu. Pan Skřivánek následně zaslal text petice opatřený podpisy svých kolegů, totiž Stanislava Vosyky a Pavly Dvořákové, což byla téměř polovina pracovníků archivu, jednomu svému příteli do Prahy s prosbou, aby ověřil, jestli text souhlasí s textem čteným na Svobodné Evropě a

Kateřina Šromová a Barbora Šteflová
během rozhovoru s dr. Milanem Skřivánkem

odevzdal jej odpovědným lidem z disidentského hnutí. Koncem září 1989 bylo jeho jméno coby jméno signatáře této petice čteno na Hlasu Ameriky.¹ „*Dodneška nevím, jestli někteří představitelé okresního národního výboru věděli, že jsem to podepsal, nebo ne.*“ Za podepsání této petice mu totiž mohlo hrozit například propuštění z práce, vyšetřování Bezpečností nebo soudní stíhání a další tresty. Naštěstí ho ale nic z toho nepotkalo. Jak nám však řekl, je mu to velkou záhadou.

17. listopad

Tušil pan Skřivánek na podzim roku 1989, že se blíží konec komunistické diktatury? „*To netušili ani západní zpravodajské služby či diplomaté. Ti všichni byli strašně překvapeni, že se to tady tak rychle sesypalo. Ale jakmile začal ten exodus Němců z východního Německa², tak jsme doufali, že se to tady taky pohne.*“ Situaci přímo v Litomyšli pak charakterizoval slovy „napjaté ticho“ – nic moc se nedělo, ale hodně lidí si přálo, aby konečně ke změně došlo. O událostech 17. listopadu v Praze na Národní třídě se dozvěděl z relace BBC ještě týž den večer. Následně se snažil najít další informace i na jiných rozhlasových stanicích, jako byla Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. Ale prvních informací bylo málo. „*Někteří o celé události zpočátku nevěděli, někteří v ní spatřovali jednání nezodpovědných studentských živlů, ale většinou lidé pochopili, že tady došlo k nějakému bezpráví. A když se potom rozšířila zpráva o zabití studenta Šmída³, která se později ukázala jako nepravdivá, tak to zalomcovalo i otrlými povahami,*“ dodává Milan Skřivánek.

Mluvčím Občanského fóra v Litomyšli

Koncem listopadu 1989 vzniklo v Litomyšli Občanské fórum. V jeho čele stáli MUDr. František Zeman (muž, který organizoval první demonstrace u sochy Bedřicha Smetany v Litomyšli) či budoucí starosta města Ing. Miroslav Brýdl. Jak jsme se dozvěděli, oba znal pan Skřivánek už před revolucí. Zvláštní postavení měl sochař Olbram Zoubek, který byl něco jako spojka mezi Prahou a Litomyšlí. Na naléhání doktora Zemana se nakonec stal pan Skřivánek hlavním mluvčím Občanského fóra. Stalo se tak v únoru 1990, kdy se MUDr. Zeman stal ředitelem litomyšlské nemocnice a byl pohlcen prací v Československé straně socialistické. Úkolem hlavního mluvčího prý bylo jezdit do Koordináčního centra Občanského fóra v Hradci Králové, informovat o dění v Litomyšli a vozit odtud nové poznatky. Měl také reprezentovat celé hnutí navenek. Jak nám ale řekl, tohle pro něj leckdy nebylo lehké, protože někdy třeba úplně nesouhlasil s tím, co měl dělat, ale přesto se snažil, protože nechtěl, aby se Občanské fórum ve městě rozpadlo. Dr. Skřivánek nám k tomu řekl: „*Já jsem to dělat nechtěl. Upozorňoval jsem představitele Občanského fóra, doktora Zemana a inženýra Brýdla, že mým velkým nedostatkem je to, že tady (v Litomyšli, pozn. aut.) dost dobře neznám lidi. Moje zaměstnání bylo víceméně takové kabinetní, moc jsem s lidmi do styku nepřišel, a v tom spočívalo nebezpečí, že bych nemusel něco odhadnout dobře. Nicméně mě přemluvili, tak jsem to přijal.*“ V litomyšlském archivu jsme našli řadu plakátů, které zvaly na akce pořádané Občanským fórem. Najdeme mezi nimi i plakáty na přednášky dr. Skřivánka: „*Měl jsem dvě přednášky na téma Demokracie v pojetí T. G. Masaryka a Edvarda Beneše.*“ Z dalších akcí pořádaných OF v Litomyšli můžeme zmínit například debatu nad tématem československého zdravotnictví či školství. Zvláštní pozornost pak Litomyšlané věnovali setkání se sochařem Olbramem Zoubkem, k němuž došlo již v lednu 1990 a na které Olbram Zoubek přivezl sádrový odlitek posmrtné masky Jana Palacha.⁴

Dr. Milan Skřivánek (vlevo) coby mluvčí OF v Litomyšli

Milan Skřivánek se ale snažil také upozornit na příběh Františka Ambrože Stříteského, bývalého rektora piaristické koleje v Litomyšli, který byl za komunismu řadu let vězněn. Rektor Stříteský mu dokonce svěřil kroniku piaristické koleje, kam dopsal svoje zkušenosti z vězení. „*Ono se mu to hrozně těžko psalo a já jsem ho musel přemlouvat, aby to udělal. Přiznal se mi, že v noci slyší řev bachařů...*“ O případu rektora Stříteského, který byl v roce 1950 ve Smetanově domě v Litomyšli ve vykonstruovaném procesu odsouzen na 25 let do vězení (s návrhem na trest smrti) se v Litomyšli vědělo – ale spíš mezi staršími lidmi. Mladí lidé však často nevěděli vůbec nic.

Z dalších aktivit dr. Skřivánka můžeme zmínit například práci na vydávání Informačních listů Občanského fóra v Litomyšli a pak taky spoustu práce s přípravou voleb, které se uskutečnily v červnu roku 1990 a byly to první svobodné volby po více než čtyřiceti letech. Nakonec zde dostalo Občanské fórum nejvíce hlasů v celém okrese. Na podzim se v Československu uskutečnily také komunální volby – zde pan Skřivánek pomáhal

formulovat první volební program Občanského fóra v Litomyšli (OF kandidovalo společně s Československou stranou socialistickou a Československou sociální demokracií). Po komunálních volbách se pan Skřivánek postupně stáhnul, aby se plně věnoval své profesi. Snažil se také pomoci s restitucí městského majetku.

Změna v profesním životě

Sametová revoluce přinesla panu Skřivánkovi výraznou změnu v jeho profesním životě – tedy životě archiváře. V roce 1991 se totiž stal ředitelem Státního okresního archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli. Další změnou, která pro pana Skřivánka hodně znamenala, byl přístup k zahraniční literatuře a také lepší přístup k informacím.

Dodejme k tomuto příběhu ještě jednu věc. Protagonisté listopadových změn ve městě se v řadě případů později vrátili ke svému původnímu povolání. V litomyšlském archivu jsme ale objevili plakát, který je aktuální stále, i dnes, více než dvacet let poté. Tento plakát zval 16. listopadu 1990 všechny znovu na náměstí. Jsou na něm slova více než symbolická: „Po roce u Smetany. Proč? Abychom nezapomněli.“⁵

Zpracovala Adéla Tauerová

¹ Boštík, M.: Sametová revoluce v Litomyšli. Regionální muzeum v Litomyšli, Litomyšl 2009, s. 46 – 47.

² V létě roku 1989 nabraly události ve východním Německu dramatický spád. Obyvatelé NDR začali masově prchat na Západ prostřednictvím Maďarska, které otevřelo svoje hranice. Tento exodus nastolil otázku politických změn východoněmeckého režimu. Pod tlakem masových demonstrací musel generální tajemník SED Erich Honecker v říjnu 1989 rezignovat. Dne 9. listopadu pak bezradná komunistická moc svým občanům neočekávaně povolila vstoupit do Západního Berlína (zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Dějiny_Německa).

³ Martin Šmíd byla fiktivní oběť policejního zásahu proti studentské demonstraci 17. listopadu 1989, která započala sametovou revoluci. Fámu přinesla Drahomíra Dražská, vrátná na vysokoškolských kolejích v Praze-Troji. Disident Petr Uhl této informaci uvěřil a předal ji rádiu Svobodná Evropa, které ji odvysílalo. Zveřejnění zprávy o smrti studenta vyvolalo ve společnosti velké pohoršení a přispělo k pádu komunistického režimu v Československu (zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Matin_Šmíd).

⁴ Boštík, M.: Sametová revoluce v Litomyšli. Regionální muzeum v Litomyšli, Litomyšl 2009, s. 173.

⁵ Plakát k prvnímu výročí sametové revoluce, Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, Sbírký dokumentace OF Litomyšl.

Použité fotografie:

Pavlaína Švábová a dr. Milan Skřivánek během rozhovoru – foto: Adéla Tauerová.

Kateřina Šromová a Barbora Šteflová během rozhovoru s dr. Milanem Skřivánkem – foto: Stanislav Švejcar.

Dr. Milan Skřivánek (vlevo) coby mluvčí OF v Litomyšli - v majetku Miroslava Škrdly, foto: vlastník snímku.